

አካለወልድ — የቀለም ቀንድ

— ከዘለሌ ዘግንፍሌ

“ይማሯል እንደ አካል፤
ይዋጓል እንደገብርዩ”

የእኔ ቴዎድሮስን ዜና መዋዕል ስናገኝ ብዙ ዘመቻደርነቱ ጋር በመንፈሳዊ ትምህርትም የማይናቅ ዕውቀት እንደነበራቸው እናያለን። ለእነርሱ እንድንት መታገሉ እንዳለ ሆኖ ከጐራ መልስ አደባባይ መቀመጥ ለድሮ መሪዎች ልምድ ነበር። እኔም “ድሃ ተበደለ ፣ ፍርድ ተጓደለ” ሲባሉ አደባባይ ያስቸላሉ። ከሳሽ — ተከሳሽ ሲቀርብ ፣ ማስረጃው ሲመረመር የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ከአደባባይ አይጠፉም ነበርና ከፍትሐ ነገሥት አንቀጽና ምሥጢሩ እየተጠቀሰ ሲነገር እኔ ፍርድ የሚሰጡት በዚህ መሠረት ነበር። ታዲያ በዚህ ሙያ ከወለጠኑት ከፍተኛ ምሁራን መካከል እንዴት መምህር አካለወልድ ሠርዐ ድንግል ነበሩ። ለሁለት ዓመታት ያሽል ከእኔ ቴዎድሮስ ፣ ከአደባባይ ሳይለዩ ቀጥተኛ ፍትሐ እንዲሰጥ አድርገዋል። እኔ በአካለ ወልድ የምሥጢራቸው ርቀት በዕውቀታቸው ምልዐት ተደንቀው “ይማሯል እንደ አካል፤ ይዋጓል እንደገብርዩ” ብለው አወደሷቸው። ገብርዩ የእኔ የጦር እዛኝ ጀግና መሆናቸው ተደጋግሞ ተነግሯል። ስለአካለ ወልድስ?

በአባታቸው መንዚ በእናታቸው መርሐ ቤቱ የሆኑት ዕውቁ የቀለም ሰው መምህር አካለ ወልድ በ1824 ተወለዱ። እስከ 12 ዓመታቸው በናት አባታቸው ቤት እየተማሩ አደጉ። ከዚያ በኋላ አንድ መነኩሴ አስከትለዋቸው ወደ ዋድሳ ደላንታ ሄደው ቅኔ መማር ጀመሩ። ከዚያም ቅኔ ከነአገባቡ ጨረሱ። የቅኔውን ምሥጢር ለማስፋፋት ሰላሳቡ ብዙ ተማሪዎች አስከትለው ጉንደር ወረዳና በየሐንስ ወልደ

ነጐድጓድ ደብር ጉባዔ ዘርግተው ተቀመጡ። ወደ መተማ እየተመላለሱ መጸሕፍት ብሉያትን ተማሩ።

አካለ ወልድ የቀለም ቀንድ ሲሆኑም ትምህርት የሚጠግቡ ሰላልነበሩ ትባዔው እንደተዘረጋ አሳቸው አጣጣሚ ሚካኤልና አልፍኝ ጊዮርጊስ እየሄዱ መጸሕፍተ ሐዲሳትን ተማሩ። መንገዱ

ራቅ ሰላላቸው ሐመረ ኖኅ ሠለስቱ ምዕት ደብር ገብተው ተቀመጡ። ከሸዋ ተወስደው ጉንደር ይኖሩ ከነበሩት ከንጉሥ ምኒልክ ጋር የተዋወቁት በዚያ ወቅት ነበርና ይጠይቋቸው ነበር። የጉንደር ሊቃውንትም ደብረታቦር እየወጡ እኔ ቴዎድሮስን ይጠይቁ ነበርና መምህር አካለወልድም አብረው እየ

ሄዱ በመጠየቅ ተዋውቀዋል። ከአዲስ ባህርይም እየተገኙ ፍትሕ ነገሥት የራሱ ቁጥጥር በዚያ ወቅት ነበር። መምህር ትምህርት የተከተሉት ለንቀጽና ከፍሉ የት ይሆን የማለት ችግር የተወጣ ደላቸው ነበሩና ወዲያው መጽሐፉን ገልጠው ሲያስረዱት ቁጭኖሮስ ይደኑ ነቁ ነበር። በመግቢያው ላይ የተነበበውን ስንኝ በእጁ ግጥም የገጠሙላቸውም ለዚህ ነበር።

እኔ ቁጭኖሮስ እገርን እንድ ለማድረግ ሲሞክሩ ሲወጡ ሲወርዱ፣ የግል ክብርና ዝና የተጠናወታቸው ደግሞ እሳቸው የካቡትን ሲንዱ፣ የጽህፈት ሰዬፍ ሲመዘዝ መምህር አካል ወልድ ይመክሩ ነበር። መቅደላም በገቡ ጊዜ አካል ወልድ እብረው ነበሩና እኔ ተበሳጭተው ሰውን ሲጣሉት ሲመለከቱ ከዐምባው በሌሊት እምልጠው ጉጃም ገቡ። ከዐምባው ሲወጡ “ከገምራኃይል የበለጠ ኃይል ያለህ እግዚአብሔር ለቲዎድሮስ በጎ ልብ ለሕዝቡም ሰላም ሰጥተህ ይኼን አገር ጠብቅ” የሚለውን መውደስ ተቀኝተው ነው። መወደቡ ባጭሩ የቀረ እንጅ በዚህ ጸሐፊ እጅ ተሟልቶ አልገባም።

እኔ ቁጭኖሮስ በመቅደላ ራሳቸውን ሲገድሉ በእሥር ስም ከዓምባው ውስጥ የጸነረው እሥረኛ ሁሉ ሲለቀቅ ምኒልክም ተለቀው ነበርና ወደ ሸዋ ተመልሰው ከንጉሥ ምኒልክ ጋር ተገናኙ። ማረፊያ ይሆናቸው ዘንድ የቁንዲ ጊዮርጊስን ደብር ሰጧቸው። በኋላም ፍርኩታዊ ዘዴን ምህረትን ሾሟቸው።

እኔ የሐንሰና ንጉሥ ምኒልክ በሥልጣን ግራያ ተቀያይመው ነበርና ሁለቱንም ለማስታረቅ ምኒልክን ተከትለው ወደ ቦሩ ሜዳ ከሄዱት ሊቃውንት አካል ወልድ አንዱ ነበሩ። እርቀ ሰላም ከወረደ በኋላ የሐንሰ ባደረባቸው መፍቀሬ ክርስትና የወሎን የወቅቱ ባላባቶች አጥምቀን ባንድ ሃይማኖት እናቁም ብለው ለመነሳት ሲሞክሩ “ታላቁን ቲዎድሮስን ባጭር ያጣናቸው ብዙ ጊዜ የሰው ምክር ስለማይሰሙ ነበር። አሁንም ያ ስሕተት እንዳይፈጠር መጀመሪያ እናስተምር፤ በኋላ እናጥምቅ” ብለው ሐሳብ አቀረቡ። ይሁንና የን

ጉሙ ሐሳብ ተቀባይነት አግኝቶ “ከዚህ ወዲህ ወልደማርያም ከዚህ ወዲህ...” እየተባለ በውዴታ ቀርቶ በኃይል ሰዎች ተጠምቀዋል። ይሁንና እኔ የሐንሰ ራሳቸው መሐመድ አባ ሻንቆን “ራስ ሚካኤል” ይማሙ አባ ዋጠውን፤ “ራስ ኃይል ማርያም” አሰኝተው ክርስትና በማንግታቸው የአካል ወልድን የተሁለ ደፊ፣ የቃሎ፣ የአጋርፋ፣ የአልባቲ፣ የአጋምቦ ቦረና ሰበካ አድርገው መደቧቸው። ለንጉሥ ሚካኤል ሰባዚ እንዲሆኑ የተሾሙ መምህር ግርማ የተባሉ ሌላ ሊት ሀገረ ስብከታቸው ወረሃመኑ ዓበይ ቤት፣ አሊ ቤት አድርገው መደቡ።

መምህር አካል ወልድ ደሴ ከተማ ማርያምን ቤተክርስቲያን ተከለው ይቀመዛሙርቱም በየቦታው እየተዘዋወሩ ስብከት ጀመሩ። በዚህም ቀንቷቸዋል።

ንጉሥ ምኒልክና ንጉሥ ተከለሃይማኖት የእምባቦ ጦርነት ባደረጉ ጊዜ እኔ የሐንሰ እጅግ እዘኑ። ምኒልክ ተከለሃይማኖትን ድል አድርገው፣ እንዲያውም ማርከዋቸው ሲመለሱ በቶሎ ይፍቱ፣ በዋስ ተከባችሁ ቦሩ ሜዳ እንድትመጡ” ብለው ላኩባቸው። ትእዛዙ ተፈጸመ። ሁለቱ ንጉሦች እኔው ወዳሉ በት ቦሩ ሜዳ መጥተው ከረሙ። ጊዜው መስከረም 10/1876 ነበር። ተከለሃይማኖት ቦሩ ሜዳ ምኒልክ ሦስ ገደል ከርመው ነበር። የእኔ የሐንሰ መኖሪያ ከሆነው ቤተ መንግሥት አጠገብ ከሌሊቱ አምስት ሰዓት ከቤተ መንግሥቱ ዙሪያ ብርሃን ሰፍኖ ታየ። በዙሪያው ያሉ ንጉሦችና ጳጳሳት የእኔ የሐንሰ ቤተ መንግሥት ተቃጠለ ብለው ተሰበሰቡ። ይሁንና ብርሃኑ ብርሃን እንጅ የቃጠሎ ጠባይ ያልተጠናወተው ስለሆነ ሕዝቡ በጣም ተደነቀ። እኔም ይህ ቤተመንግሥት የእንድነትህና የሦስትነትህ መነገሪያ ቤተመንግሥት ይሁን ብለው እዘዙ። በአራቱ ማዕዘንም ጳጳሳቱና እጪጌው ቆመው ባረኩት። የቦታውም ስም “አበራ ሥላሴ” ተባለ። በኋላ ቦሩ ሜዳ ተባለ። የግምጃ ድንኳናቸውን ከቤተ መንግሥቱ ውስጥ አስተክለው ደብር ይሁን ብለው አስደብረው ከአከበሩት በኋላ “ቦሩ ሜዳ ለርስዎ ይገባል”

ብለው አካል ወልድን ሾሟቸው። ጥብቅ አደራም ሰጧቸው።

እኔ የሐንሰ የወሎ እስላም በግድ ክርስቲያን ይሁን ብለው ባወጁ ጊዜ አካል ወልድ ተቃውመዋል። “እኔህ ሰዎች ከዓመታት በፊት ክርስቲያኖች ነበሩ። ይሁንና ሌላ ኃይል መጣና ወደ እስልምና መለሳቸው። ታዲያ አሁንም የያዙት እምነት አይጠቅምም ብለን አስተምረንና አላምንን መመለስ አለብን እንጅ በኃይል እምነት ተቀበል ብለን ማስገደድ ጥቅም የለውም” ብለው ያቀረቡት ሐሳብ ተቀባይነት አልነበረውም። መምህር አንድ ሰው ከአንዱ ሃይማኖት ወደ ሌላው ሊዛወር የሚችለው ይህ ይጉዳኛል፤ ይህኛው ይጠቅመኛል ብሎ ዐውቆ - ተመራምሮ በሚወሰነው እንጅ በማስፈራራትና አካል በመርኅን እምነትን ማስፋፋት ተገቢ አለመሆኑን ደጋግመው ለማስተማር ብዙ ደክመዋል።

ንጉሥ ሚካኤል የቦሩ ሜዳን ሥላሴ ቤተክርስቲያን እጅግ አላምረው ካሠሩ በኋላ ለሰሜ መጠሪያ ለሥላሴ መከበሪያ ይሁን ብለው ከወርጠዎ ዐባይ ደጋ የሚባል ታላቅ ጉልት ሰጡ። በንጉሥና በአካል ወልድ መካከል የነበረው ፍቅር ለትንግርት ነበር። የሚያስተዳድሩት ደብር ጉልቱና የገቢያው ቀረጥ ሰፊ ቢሆንም ከ500 በላይ የሚሆኑ ተማሪዎች በአዳሪነት እየበሉ፣ ይጠጡና እየለበሱ በነፃ የሚኖሩበት ወቅት ነበር። ከየቦታው የሚሰበሰበው ህብት በሙሉ የማገበር እንጅ መምህር ከግላቸው የሚያስቀምጡት አልነበረም።

በቦሩ ሜዳ ሥላሴ ጉባዔ ተዘርግቶ ይነገር የነበረው ትምህርት ሙሉ ነበር። እነዚህም አራቱ ጉባዔያት እየተባሉ ይጠሩ የነበሩ ብሉያት፣ ሐዲሳት፣ ሊቃውንትና መጽሐፈ መነኩሳት፣ እንዲሁም ሁለቱ ታላላቅ ክፍሎች የሚባሉት ቅኔና ጸዋትወ ዜማዎች ናቸው። መምህር ከየቦታው የሚመጣላቸው የእኸልና የሌላም አይነት ገጸ በረከት የእገራቱ ቅርሶች የሆኑት የእብነት መፍብርት በዘመኑ ከደረሰው ከባድ ቸንፈር ተሰውረዋል። በዳግማዊ እኔ ምኒልክ ዘመን መንግሥት ለተወሰነ ጊዜ ከባድ

ትግር ደርሶ ጸሐፊ ትጽባዝ ተብረ ሥላሴ እንደገለጹት በተወሰነ ቦታ ሰው ሰውን እስከመብላት ደርሶ ነበር ። ምኒልክ ባላቸው ዐቅም ጉተራቸውን ለሕዝብ ከፍተኛ ለድርገት መቁነን ከመስጠታቸው ሌላ ከሞት የተረፈው ጠንክሮ እንዲሠራ ለርእያ መሆናቸውን ይገልጻል ። በዚያ ሰዓት የአራት ጉባዔያት መምህራን (የአብነት ወንበሮች)፣ እንዲሁም የቅኝ፣ የድጓና የአቋቋም አብነቶች ከጥፋት የተረፉት ቦሩ ሜዳ ነበርና ለእነ ራቱ ቅርስ የመምህራን ጉባዔ ባለውለታ ሆኖ ተገኝቷል ። ከትግር ተርፈው ቅርስ ለመሰጠት የቻሉት ሊቃውንት ፡-

1/ የብሉይት መምህራን በተለይም በቦሩ ሜዳ ሥላሴ ጉባዔ ዘርግተው ያስተምሩ የነበሩት መምህራ ፊላታዎስ ፣ አሊቃ ወልደ ማርያም ፣ አሊቃ ካሣ ፣ የአብርሃ ፣ የአጽብሐ ገዳም ፣ መምህራ ኪርስና አሊቃ ኢያሱ ናቸው ።

2/ የሐዲሳት መምህራን መምህራ ወልደ ሚካኤል የዜና ማርቆስ - አሊቃ ወልደ ማርያም ፣ አቡነ አብርሃም ፣ መምህራ ወልደ ሰማዕት ፣ አሊቃ መልአክ ገነት አፈወርቅ ፣ መልአክ ብርሃናት ወልደ ተክሌ ፣ መልአክ ብርሃን ጽጌ ናቸው ።

3/ የሊቃውንት መምህራን የጎንደሩ፣ አሊቃ ዘዮሐንስ - አሊቃ ወልደ ማርያም ፣ መልአክ ብርሃናት ወልደ ተክሌ ፣ አሊቃ ኃይሌና ሳይንቱው መምህራ ወልደ ኢየሱስ ናቸው ።

4/ የመጽሐፈ መንኲሳት መምህራን ፊላታዎስ ፣ የጀር ገዳሙ ገብረማርያም ገብረ ኢየሱስ ፣ የደብረ ክርቤው ወልደ አማኑኤል ናቸው ።

5/ የዚማ መምህራን የቤተሐሌሙ የድጓ ምስክር ሊቀ ካህናት መርሻ ፣ መልአክ ፀሐይ አፈወርቅ ፣ የጎንደር አቋቋም ቀኝ ጌታ ላቀው ናቸው ።

6/ የቅኝ መምህራን በተለይም ጉባዔ ዘርግተው ያስተምሩ የነበሩት - አቡነ አብርሃም ፣ ወልደሰማዕት ኪርስና ኢያሱ ይባላሉ ።

7/ መጽሐፍተ መንኲሳትና ሊቃውንት የመምህራ አካለ ወልድ የራሳቸው የዘወትር ጉባዔ ስለሆነ ታላላቆቹ ሊቃውንት ማለት መምህራ ወልደ ሚካኤል፣

አቡነ ይስሐቅ ፣ አቡነ አብርሃም ፣ አቡነ ሌቲሮስ፣ አሊቃ ወልደ ማርያም ፣ ሊቀ ካህናት መርሻ ፣ አሊቃ ገብረ መድሃኔ የሐረሩ መልአክ ብርሃን ጽጌና ሌሎችም ጧት የመምህራን ጉባዔ ከሰሙ በኋላ የየራሳቸውን ጉባዔ ለመምራት ወደየሥፍራቸው ይመለሱ ነበር ። በሊቃውንቱም መካከል በንባብና በትርጓሜ አካሄድ የተነሣ ክርክር ሲነሣ በታመነ ምስክርነታቸው እያስረዱ ጥርጥርን ያርቁላቸው ነበር ።

ለኢትዮጵያ ሊቃውንት ሙሉ የአገሪትምህራት ቤት የነበረችው ቦሩ ሜዳ በነገሥታቱና በጸሐፊቱ እንዲሁም በሊቃውንቱ ብዙ ጉባዔ ስለተካሄደባት ጉባዔ ኒቅያ ፣ ደግሞ ጸዋትወ ዜማ በዝቶባት ስለነበረ የኢትዮጵያ ክፍተኛ ትምህርት ቤት (የኒክሮሲቲ) መባል ይገባት ነበር ። እነሆና ማስረጃ ጸሐፊትና ታላላቅ የቤተ ክርስቲያን ሰዎች ይህንን ቅርስ ለማስተላለፍ የቻሉት ከመምህራ አካለ ወልድ ጉባዔ ከተሰጠው ፍሬ የተሳተፉ ነበሩ ።

እኔ ዮሐንስ ከሞቱ በኋላ መምህራ አካለ ወልድ ከእኔ ምኒልክ በተደረገላቸው ጥሪ ወደ አዲስ አበባ መጥተዋል ። በተለይም አንኮበር ሚካኤል የጓዝ ማረፊያ እየተሰጣቸው ተቀምጠዋል ። በዚህም ጊዜ የቦሩ ሜዳ ጉባዔያቸው አይታጠፍም ነበር ። የሆነ ሆኖ የመምህራ ዋና ምኞት ወደ ኢየሩሳሌም መጓዝና ቅዱሳት መካናትን መጉብኘት ነበርና ከእኔ ምኒልክ ተሰናብተው በምዕዋ በኩል ለመሻገር ወደ ትግራይ ተጓዙ ። በወቅቱ የትግራይ ገዥ የነበሩት ራስ መኮንን ወልደሚካኤል ተቀብለዋቸው መርከብ በሚመጣ ጊዜ እንነግርዎታለን ብለው በክብር አቆዩላቸው ። ከቶውንም ለጓዝ ማረፊያ እንዲሆናቸው አባ ገሪማ የተባለውን ገዳም ሰጧቸው ። ዕውነተኛው ምክንያት ግን ራስ መኮንን የመጽሐፍትን ምሥጢር ይጠይቋቸው ነበርና ስለፍቅራቸው ብዛት እንዲቆዩላቸው ብለው ነው ። ራስ መኮንንም የፈለጉትን ጥበብ ካገኙ በኋላ የመምህራም ፍላጎት እንዳይጎዳ በማሰብ የባል ደራስ ከፍላቸውን አጠናክረው በፈረስ፣ በበትሎና በግመል እንዲጓዙ አደረጉ ።

ከመቀሌ መረብን ተሻግረው በአሥመራ በኩል እልፈው እስከ ምዕዋ ድረስ በመሸኘት ብዙ ሊቃውንት ተከተሏቸው ። መምህራ አካለ ወልድ ኢየሩሳሌም ገቡ ። መካናትን እየሀሩ እጅ ነሥተው አርባ (ዑዳይ)ን መካነ ቀራ ንዮ ከረሙ ። ከኢየሩሳሌም ወዳገራቸው በተመለሱ ጊዜም ጉባዔው ከቀድሞው ይልቅ ሰፍቶ ሰላገኝት “መኑ የጎሥሥ ግእዝ ጥበበክ” የሚለውን መወድስ ተቀኝተው ቦሩ ገቡ ። በዚህም ጊዜ የደሴ ከተማና የአካባቢዋ ሕዝብ እስላም ክርስቲያን ሳይባል ባንድነት ተሰብስቦ “በክፉ ቀን ከጉተራ እኸል እያወጡ እስላም - ክርስቲያን ሳይሉ ለሁሉም ያከፋፈሉ ሰው እንኳን በደህና ተመለሱ” ብለው በደስታ ተቀበሏቸው ። ብዙ የእስልምና መሪዎች “ይህ ሰው

ቦሩ ሜዳ የሚገኘው የአሊቃ አካለ ወልድ መካነ መቃብር

የአላህ ሰው ነው ። ማተብ ይኑረው እይኑረው እናውቅም ። ብቻ እሱን የሚጠላ ሐራም ነው ። ቢሞትም ክርስቲያንና እስላም ባንድነት ዛውያ (ጸሎት) ሊያደረጉለት ይገባል።” ብለው የእንኳን ደህና መጡ ምስጋና መቅረቡን የሐይቅ ዓቃቤ ሰዓት መምህራ ዓምደ ሥላሴ ስለጉዟቸው በጸፉት ማስታወሻ ተረጋግጧል ።
(ወደ ገጽ 34 ይረዳ)